

Nr 37.

*Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående skolundervisning
åt lots- och fyrapersonalens barn; given Stockholms slott
den 30 januari 1925.*

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Olof Olsson.

*Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet injör Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 30
januari 1925.*

Närvarande:

Statsministern SANDLER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden
OLSSON, NOTHIN, HANSSON, LINDERS, LARSSON, WIGFORSS, MÖLLER, LE-
VINSON.

Efter gemensam beredning med chefen för handelsdepartementet anför
härefter chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Olsson:

Vid anmälan den 2 januari 1925 av de frågor, som tillhörde regleringen
för budgetåret 1925—1926 av utgifterna under riksstatens åttonde huvud-
titel, hemställde jag, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att i av-
bidan på den proposition angående ordnande av skolundervisningen åt
lots- och fyrapersonalens barn, som kunde varda riksdagen förelagd, i riks-

Skolunder-
visning åt
lots- och fyr-
personalens
barn.

staten under åttonde huvudtiteln, huvudavdelningen I. Folkundervisningen, underavdelningen: Folkskolor samt rubriken: Bidrag till vissa kostnader för skolundervisning åt lots- och fyrpersonalens barn, beräkna ett ordinarie förslagsanslag å 36,000 kronor. Till stöd för denna min hemställen, vilken blev av Kungl. Maj:t bifallen, anförde jag följande:

För undervisning åt lots- och fyrpersonalens skolpliktiga barn är för närvarande sörjt dels genom lotsbarnskolor och dels genom inackorderingsbidrag för barnen. I det under riksstatens tionde huvudtitel uppförda ordinarie förslagsanslaget till lots- och fyrinrättningen ingår ett såsom förslagsanslag betecknat belopp å 19,000 kronor till lotsverkets undervisningsanstalter m. m., från vilket anslag omkostnaderna för skolundervisningen bestridas. Organisation av lotsbarnskolorna har länge betraktats såsom otillfredsställande, varför Kungl. Maj:t den 25 april 1919 uppdrog åt lotsstyrelsen och skolöverstyrelsen att gemensamt verkställa utredning och avgiva förslag rörande lotsbarnskolornas organisation och verksamhet jämte därmed i samband stående frågor. Förslag i sådant hänseende har numera av ämbetsverken avgivits. Enligt detta skulle handläggningen av ärenden rörande ifrågakvarande undervisning överflyttas från handelsdepartementet till ecklesiastikdepartementet.

Ärendet var då icke i det skick, att det kunde framläggas för riksdagen. Sedan utredningen i ämnet numera fullbordats, anhåller jag att åter få anmäla detsamma. Först ber jag få lämna en redogörelse för den nuvarande organisationen av lotsbarnens undervisning.

Den nuvarande organisationen av lotsbarnsundervisningen.

Som jag nämnde, sörjes för undervisningen åt lots- och fyrpersonalens barn dels genom lotsbarnskolor och dels genom inackorderingsbidrag. Bestämmelser härom äro meddelade i kungl. brev till lotsstyrelsen den 31 december 1914. Lotsbarnskola med i regel $4\frac{1}{2}$ månaders årlig undervisning anordnas genom lotsstyrelsens försorg i allmänhet å lots- eller fyrplats, då barnantalet uppgår till 4 å 5 eller därutöver och platsen är tämligen långt avlägsen från skola, ofta å någon ö långt från skola eller fastlandet och med svåra kommunikationer. År barnantalet lägre än 4 å 5, lämnas i allmänhet inackorderingsbidrag; likaledes utgår dylikt bidrag, då utrymmet i bostadslägenheterna å platsen ej medger anordnande av skola. Efter prövning av förhållandena i varje särskilt fall bestämmer lotsstyrelsen, huruvida vid en plats lotsbarnskola skall upprättas eller inackorderingsbidrag utgå för därvarande skolpliktiga barn.

Enligt förenämnda brev den 31 december 1914 utgick inackorderingsbidrag med 80 kronor årligen för vart barn, men bidraget höjdes genom beslut av 1920 års riksdag och utgår från och med 1920 med 160 kronor för varje barn. Bidraget utbetalas, sedan medelst intyg styrkts, att barnet under året varit inackorderat å annan plats än den där fadern är bosatt, och därvid åtnjutit minst 4 månaders offentlig eller motsvarande enskild undervisning.

I ett mindre antal fall lämnar dessutom lotsverket kontant bidrag till kommunal skola, där lots- och fyrpersonalen tillhörande barn åtnjuter undervisning.

Antalet skolor, skolpliktiga barn, till vilkas undervisning lotsverket bidrager, samt de därav betingade utgifterna framgå av följande tabell, avseende förhållandena år 1919.

Lotsdistrikt	Antal lotsbarnskolor	Antal skolpliktiga barn			Utgifter i kronor till			Summa
		i lotsbarnskolor	för vilka inackorderingsbidrag utgått	för vilka bidrag lämnats till kommunala skolor	lärares avl. utom tillf. löneförbättr. o. dyrtidstillägg	inackorderingsbidrag	kommunala skolor	
Övre norra	3	15	6	—	960	480	—	1,440
Nedre norra	6	26	12	—	1,800	960	—	2,760
Mellersta	4	12	8	21	1,380	640	700	2,720
Östra	2	14	28	—	780	2,240	—	3,020
Södra	2	10	4	—	720	320	—	1,040
Västra	4	23	16	—	1,260	1,280	—	2,540
Summa	21	100	74	21	6,900	5,920	700	13,520

Lotsbarnskolorna äro närmast att jämföra med flyttande mindre folkskolor med en årlig undervisningstid av 4¹/₂ månader.

För lärarpersonalen finnas inga bestämda kompetenskrav uppställda, utan kan vid lotsbarnskola anställas även person, som ej avlagt examen vid seminarium. I regel ha dock anställts lärarinnor med småskolläarinneexamen. Lärartjänst behöver ej offentlig kungöras ledig. Tjänsten tillsättes av lotskaptenen i det lotsdistrikt, inom vilket lärare skall tjänstgöra, genom kontrakt med 4 månaders uppsägning. Lärarinna har skyldighet att meddela undervisning vid den eller de lotsbarnskolor, lotskaptenen bestämmer. Om lotsstyrelsen skulle finna så lämpligt, är lärarinna emellertid skyldig tjänstgöra vid lotsbarnskola även inom närliggande lotsdistrikt.

Lärarinna vid lotsbarnskola åtnjuter avlöning av 300 kronor för 4¹/₂ månaders undervisning jämte tre ålderstillägg å 60 kronor, vardera efter 5, 10 och 15 års av vederbörande lotsbefäl väl vitsordad tjänstgöring med minst 8 månaders årlig undervisningstid. Därjämte är hon berättigad till bostad å eller i närheten av den plats, där undervisningen pågår, jämte nödig vedbrand, eller ock till ersättning för nämnda förmåner efter 100 kronor per år för tid, då fri bostad och vedbrand ej åtnjutes. Å den kontanta lönen uppbär lärarinna i lotsbarnskola sedan år 1919 tillfällig löneförbättring, utgående med 25 procent av de kontanta löneförmånerna. Dessutom erhåller hon dyrtidstillägg enligt de för befattningshavare i statens tjänst fastställda grunderna. För resor mellan hemorten och skolplatsen samt för resor mellan olika skolor åtnjutes resekostnads- och traktamentsersättning enligt femte klassen i resereglementet. Lärarinna vid lotsbarnskola äger pensionsrätt i statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl.

Lotsbarnskolornas lokaler äro i allmänhet ganska primitiva. De bestå i de flesta fall av ett mindre rum i någon staten tillhörig byggnad, ett rum å vinden till ett bostadshus eller ett rum sammanbyggt med lots- eller fyrplatsens brygghus, någon gång av ett oanvänt bostadsrum eller den åt lärarinnan upplåtna bostaden. Den bostad, som kan erbjudas lärarinnan, är också mycket enkel, oftast bestående av endast ett rum. På många ställen saknas särskild bostad, varför lärarinnan måste inackordera sig i någon familj. Det är mången gång förenat med stora svårigheter att erhålla skollokal och lärarinnebostad, då särskilt på fyrplatserna personalen är trångbodd, varför skola i vissa fall ej kunnat uppehållas på plats, där förutsättning för sådan för övrigt funnits.

Lotsstyrelsen
och skolöver-
styrelsen.

Kritik av den
nuvarande
organisa-
tionen.

Mot den nuvarande anordningen av lotsbarnskolorna hava *lotsstyrelsen och skolöverstyrelsen* i den av dem verkställda utredningen riktat en skarp kritik. De förklara denna anordning mindre tillfredsställande såväl med hänsyn till kravet på tidsenlig undervisning för barnen samt de yttre anordningarna härför som med hänsyn till lärarkårens anställnings- och avlöningsförhållanden. Jag anhåller att få lämna en sammanfattning av de utav ämbetsverken framställda anmärkningarna.

I förra avseendet framhålles, att undervisningstiden i lotsbarnskolorna är för kort. Den uppgår endast till 4 $\frac{1}{2}$ månader om året, under det att gällande författningar ålägga skoldistriktet att i regel bereda 8 månaders årlig undervisning och medgiva dem att anordna halvtidsläsning blott i undantagsfall.

Beträffande lärarinnornas anställning anföra ämbetsverken, att de med hänsyn till tryggheten äro sämre ställda än lärarinnor med liknande utbildning vid kommunal skola. Lärarinna vid småskola kan erhålla ordinarie tjänst och även lärarinna vid mindre folkskola har en relativt fast anställning redan efter en jämförelsevis kort tjänstgöringstid. Lärarinna vid lotsbarnskola däremot antages och entledigas av vederbörande lotskapten och anställs genom kontrakt tills vidare med 4 månaders ömsesidig uppsägningstid. Även i det avseendet intager lärarinna vid lotsbarnskola en sämre ställning, att hon vid förflyttning till kommunal skola ej får i och för uppflyttning i högre lönegrad räkna sig till godo de tjänstår, som förvärvats under anställning vid lotsbarnskola.

I fråga om lärarinnornas avlöningsförhållanden framhålla ämbetsverken, att de härvidlag äro jämställda med lärarinnor vid småskolor såsom deras löner fastställdes år 1908. Lärarinna vid lotsbarnskola uppbär för en tjänstgöring av omkring 9 månader årligen — hon tjänstgör nämligen i allmänhet vid två skolor — i de olika lönegraderna respektive 600, 660, 720 och 780 kronor, var till dock kommer tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg. Från och med år 1919 har emellertid lärarpersonalen vid folk- och småskolor fått avsevärt förhöjd avlöning och, sedan dyrtidstillägget till denna personal jämväl blivit höjt, har lärarinna vid lotsbarnskola blivit betydligt sämre ställda än lärarinna vid småskola. Följande tablå lämnar en jämförelse mellan deras avlöningar under år 1920, varvid i avlöningen inräknats tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg.

Lönegrad	Småskollärarinna med 9 månaders undervisning	Lärarinna vid lotsbarnskola
1	2,855: 25	1,926: 22
2	3,171: 03	2,092: 53
3	3,434: 97	2,252: 40
4	3,698: 88	2,395: 92

Därtill kommer, att lärarinna vid lotsbarnskola i fråga om bostad eller ersättning därför är avsevärt sämre ställda än övrig lärarpersonal, enär några bestämmelser om beskaffenheten av åt henne upplåten bostad icke meddelats och hon, därest bostad icke kan lämnas, i ersättning erhåller endast 100 kronor för år.

Slutligen framhålla ämbetsverken, att lotsbarnskolorna icke på samma sätt som de kommunala skolorna lyda under vederbörande skolråd och folkskoleinspektör, varför de sakna den sakkunniga tillsyn, som komma dessa skolor till del.

Efter denna kritik övergå ämbetsverken till att framlägga förslag till omorganisation av undervisningen för lots- och fyrpersonalens barn och anförä i detta avseende följande:

Den särställning gent emot landsbygdens övriga skolor, som lotsbarnskolorna intaga i ekonomiskt hänseende, synes ej fullt motiverad. Skyldigheten att sörja för de skolpliktiga barnens undervisning är genom gällande folkskolestadga lagd på församlingarna, och det är ju tydligt, att denna deras skyldighet måste omfatta samtliga distriktets skolpliktiga barn.

Grunderna
för en om-
organisation.

Vid bedömandet av frågan om det berättigade däri, att staten underhåller ifrågavarande skolor och helt befriar skoldistriktet från deras skyldighet i detta avseende, bör beaktas det avlägsna läge, som deras förläggningsplatser hava, och de därav beroende stora kostnaderna för skolväsendet därstädes. Det är alltid förenat med stora svårigheter för skoldistriktet att ordna skolväsendet, då inom ett distrikt någon eller några familjer äro bosatta långt från övriga befolkade trakter. En för alla parter tillfredsställande organisation kan där ej vinnas. Barnen få ofta långa besvärliga skolvägar, då kommunen ej kan upprätta skola endast för ett fåtal barn, eller också måste de inackorderas i närheten av skola, varvid föräldrarna i mån av behov erhålla bidrag till barnens inackordering.

De lots- och fyrplatser, som det här är fråga om, intaga inom skoldistriktet en sådan ställning som angivits. De äro vanligen avlägset belägna, hysa endast ett par familjer, vilka bosatt sig där, ej för att platsen i och för sig ger dem tillfälle att där vinna sitt uppehälle, utan därför, att det allmänna kräver, att de skola bosätta sig där. Det är alltså en mera konstlad kolonisation, som framkallar behovet av skola på dessa platser. Det är givetvis på grund av dessa omständigheter, som staten på ifrågavarande platser övertagit kommunernas skyldighet rörande barnens undervisning.

Då emellertid en ändrad organisation av dessa skolor är nödvändig för att bereda barnen en undervisning motsvarande den, som landets övriga barn erhålla, och denna förändring medför väsentligt ökad kostnad dels på grund av undervisningstidens förlängning och dels i följd av en nödvändig förbättring av lärarinnornas ekonomiska villkor, synes det lämpligt, att en sådan ändring rörande desamma vidtages, att skoldistriktet ej helt befrias från sin skyldighet mot de barn, för vilka skolorna äro inrättade.

Skola skoldistriktet i någon mån deltaga i kostnaderna för de ifrågavarande skolorna, böra de också erhålla ett visst inflytande på deras ledning. Det torde emellertid vara svårt att finna en organisationsplan, som ger skoldistriktet något inflytande, om skolorna alltjämt skola stå under lotsstyrelsens överinseende. Då därtill deras hittillsvarande särställning gent emot övriga folkskolor ej kan sägas vara motiverad, utan snarare de flesta redan påpekade förhållandena i fråga om dessa skolor äro en följd av denna särställning, synes allt tala för att skolorna böra överföras till de vanliga kommunala skolorna och skoldistriktet genom sina organ taga hand om dem. Genom en sådan ändring skulle utsikt vinnas för att skolorna erhöles en mera sakkunnig och intresserad styrelse, skolrådet, de komme under folk-

skolinspektörernas inseende, och deras lärare erhöle samma ställning som övriga lärarkrafter vid likartade skolformer.

På grund härav vilja styrelserna uttala sig för att vederbörande skoldistrikt böra övertaga undervisningen även av de lots- och fyrpersonalen tillhöriga barn, för vilka staten nu sörjer genom lotsbarnskolor eller inackorderingsbidrag, men att staten bör bidraga till de därmed förenade kostnaderna genom ett statsunderstöd, något större än till övriga skolor.

Inackorderingsbidrag.

Vid undersökning av frågan rörande de grunder, efter vilka staten skulle understödja ifrågavarande kommuner för deras ökade utgifter till skolväsendet, för den händelse de skulle övertaga vården av även de barns undervisning, för vilka staten hittills ensam sörjt, bör först framhållas, att med hänsyn till den ökade kostnad för statsverket, som skulle komma att föranledas av undervisningstidens vid lotsbarnskolorna utsträckande från 4 $\frac{1}{2}$ till minst 8 månader, enligt styrelsernas mening inackorderingsbidrag bör utgå i större antal fall än för närvarande. I samband härmed bör emellertid erinras därom, att de nya tekniska uppfinningarna inom fyrväsendet möjligen kunna medföra, att bevakningen å vissa fyrplatser kommer att minska. Då detta givetvis i första hand kommer att bli fallet med de mindre fyrplatserna, torde man framdeles kunna räkna med någon minskning av antalet barn, vilka för sin skolgång äro i behov av inackorderingsbidrag.

Vad angår storleken av inackorderingsbidragen, bör erinras därom, att 1920 års riksdag beslutat höja dessa bidrag till lots- och fyrpersonalens skolpliktiga barn till 160 kronor för barn och år, under villkor att barnet under minst fyra månader varit för undervisning inackorderat på annan plats, än där fadern varit bosatt. Riksdagen har därigenom uttalat sig för att 40 kronor i månaden kan vara en skäligen ersättning för den merutgift, som föräldrarna få vidkännas genom barnens inackordering på annan plats, än där hemmet är beläget.

Inackorderingsbidrag av 40 kronor i månaden har enligt riksdagens beslut endast utgått under 4 månader om året. Många av de ifrågavarande barnen hava emellertid åtnjutit undervisning under längre tid, oftast under hela den i gällande författningar föreskrivna tiden av 8 månader. För dessa barns inackordering har månadsbidraget av statsmedel faktiskt endast uppgått till 20 kronor. Man torde därför kunna säga, att under året inackorderingsbidrag till lots- och fyrpersonalens skolpliktiga barn utgått med högst 40 och lägst 20 kronor i månaden.

Det synes styrelserna mindre lämpligt, att inackorderingsbidraget bestämes för år, då undervisningstiden ännu är så olika i skilda kommunala skolor, i det att barnen i några åtnjuta undervisning 8 månader och i andra endast 4 månader. Ett inackorderingsbidrag fastställt för år medför, att det ställer sig ekonomiskt ofördelaktigare för en målsman att låta barnen besöka en skola med normal lästid än en halvtidsläsande skola, och det kan tänkas det fall, att denna synpunkt blir utslagsgivande, då det gäller val av skola. Styrelserna anse fördenskull, att inackorderingsbidraget bör bestämmas för månad. Härför talar också den omständigheten, att sådant bidrag skäligen bör utgå under hela den tid, då barn på grund av gällande lag är pliktigt besöka skola, alltså även under tid, då det deltager i fortsättnings-skolundervisningen.

Då levnadskostnaderna på olika platser äro så olika, torde ett för alla lika inackorderingsbidrag ej böra fastställas, utan bör inom varje skoldistrikt,

i vilket sådant bidrag kommer i fråga, detta bestämmas med hänsyn till den beräknade verkliga kostnaden för inackordering vid den lots- eller fyrplatsen närmast belägna skola, där möjlighet för inackordering finnes. Därvid bör dock hänsyn tagas därtill, att det ifrågavarande beloppet ej behöver fullt täcka de med inackordering förenade kostnaderna, utan blott är ett bidrag till föräldrarna för den merutgift, som barnens inackordering på annan plats medför. Intet skäl synes styrelserna därför föreligga att föreslå annat maximibelopp än det genom 1920 års riksdags beslut bestämda, nämligen 40 kronor för månad, och synes minimibeloppet böra bliva det för vissa barn faktiskt utgående minimibidraget, 20 kronor.

Det kan givetvis ifrågasättas, om detta bidrag fortfarande såsom förut skall utgå helt och hållet av statsmedel. Då emellertid enligt styrelsernas förslag lotsbarnskolorna skulle vara en kommunal angelägenhet, synes det vara riktigt, att skoldistriktet förpliktas att bidraga jämväl till inackorderingskostnaderna. Ett särskilt skäl härtill ligger däri, att det närmast torde böra tillkomma skoldistriktet att i varje särskilt fall bestämma inackorderingsavgifternas storlek. Det synes vid sådant förhållande vara lämpligt, att skoldistriktet får ett omedelbart intresse av att kostnaderna härför begränsas så mycket som möjligt. Med hänsyn därtill att det här i särskild grad är fråga om en statsangelägenhet, varför ock inackorderingsbidraget förut helt och hållet påvilat staten, bör emellertid skoldistriktets bidrag uppenbarligen sättas jämförelsevis lågt. Någon motsvarighet inom annat område, vilken kan tjäna till ledning vid avvägandet av detta bidrags storlek, förefinnes knappast. En utgångspunkt skulle man dock kunna finna däri, att staten i fråga om den kontanta begynnelseavlöningen till folkskolans lärare bidrager med nio tiondelar, skoldistriktet med en tiondel. En motsvarande fördelning av det ifrågavarande bidraget synes styrelserna på ett lämpligt sätt motsvara statens och kommunens olika förpliktelser även på det område det här gäller. Om inackorderingsbidraget bestämmes enligt de nu angivna grunderna, komme av ett månadsbidrag å 40 kronor 36 kronor att bestriidas av staten och 4 kronor av skoldistriktet, alltså för år av staten 288 och av skoldistriktet 32 kronor. Givetvis bör den angivna proportionen tillämpas, även om bidraget bestämmes till lägre belopp.

Det kan synas, som om staten enligt styrelsernas förslag finge en oskäligt stor andel av kostnaderna för lotsbarnens inackordering. Det må emellertid erinras om, att staten till lärarnas kontanta avlöning bidrager med betydligt mera än nio tiondelar, enär ålderstilläggen samt skillnaden mellan manlig och kvinnlig lärares avlöning helt och hållet utgå av statsmedel. Återigen må här framhållas, att omsorgen om lotsbarnens undervisning i särskild grad är en statens angelägenhet.

Då inackorderingsbidragen inom de föreslagna gränserna böra bestämmas med hänsyn till levnadskostnaderna på platsen, och då de till en del skola gäldas av kommunala medel, synes det lämpligt, att bidragens storlek bestämmes av vederbörande kyrkostämman efter förslag av skolrådet.

Inackorderingsbidrag synes böra utgå i de fall, då barn för sin skolgång är inackorderat eller medlem i skollushåll på annan plats, än där familjen är bosatt. Då barn kan besöka närliggande kommunal skola och utan större svårighet dagligen kan tillryggalägga vägen till och från skolan, bör intet bidrag utgå, även om barnet varit inackorderat vid denna eller annan skola. Det torde vara omöjligt att en gång för alla bestämma, huru lång skolvägen bör vara för att kunna motivera inackorderingsbidrag. Hänsyn bör

för övrigt tagas ej blott till vägens längd utan även till dess beskaffenhet, helst som de vägar, vilka här komma i fråga, oftast äro de sämsta möjliga. Särskilt då det gäller sjöväg kan till och med en mycket kort vägsträcka omöjliggöra daglig färd för skolbarnen, särskilt om farleden ligger utsatt för vind och sjö från öppna havet. I fråga om sjöväg bör dessutom alltid hänsyn tagas därtill, att det under vissa tider, då isen ej bär och man ej kan komma fram i båt, kan vara omöjligt för barnen att deltaga i undervisningen, om de skola vara bosatta i sina hem. På grund av dessa omständigheter torde behov av inackorderingsbidrag böra prövas i varje särskilt fall.

Olika meningar kunna råda beträffande frågan, vilken myndighet som skall hava avgörandet, då det gäller prövning av rätt till inackorderingsbidrag. Att lägga detta hos vederbörande kyrkostämma eller skolråd torde ej vara lämpligt, då församlingarna enligt föreliggande förslag skola gälda en del av inackorderingskostnaderna, och det därför kan ligga i deras intresse, att bidragen bliva så få som möjligt. Om avgörandet lägges hos vederbörande lotsbefäl, finnes ej heller säkerhet för att frågan skall bedömas allsidigt, så att kommunens intressen vederbörligen beaktas. En mera opartisk myndighet synes böra hava det avgörande ordet. Enligt styrelsernas mening är det lämpligt, att folkskolinspektören efter samråd med vederbörande lotskaptenener får avgörandet i dessa frågor. Han har möjlighet att på ort och ställe lära känna förhållandena och vid avgörandet i någon mån taga hänsyn till övriga skoldistriktets barn. Då lots- och fyrplatser äro förlagda till ett stort antal inspektionsområden och dessa frågor därför skola avgöras av flera folkskolinspektörer, finnes visserligen ej full garanti för enhetlighet vid ärendenas handläggning. Viss likformighet kan dock ernås därigenom, att folkskolinspektörs beslut kan överklagas hos skolöverstyrelsen, som före besvärens avgörande lärer böra infordra lotsstyrelsens yttrande.

I händelse inackorderingsbidrag prövats skola utgå, synes målsman ej böra åläggas att för sitt barns undervisning begagna sig av viss bestämd skola, utan bör han äga rätt att själv bestämma därom. Dock bör han själv bekosta den särskilda skolavgift, som eventuellt utgår, om barnet åtnjuter undervisning i skola utom skoldistriktet, därvid han icke bör åtnjuta större inackorderingsbidrag än som skulle utgå, därest barnet vore inackorderat vid skola inom eget skoldistrikt.

Bidrag bör utgå endast för så lång tid, som barnet behöver för att inhämta de i lag föreskrivna lärokurserna i folkskola. Skulle barnet åtnjuta undervisning vid annan skola än folkskola, bör bidrag utgå endast till och med vårterminen det år, barnet fyller tretton år. Får barn undervisning i folkskola eller mindre folkskola, bör inackorderingsbidrag utgå under hela den tid, det där undervisas. Jämväl under den tid, då barn bevistar fortsättningsskolkurs, bör inackorderingsbidrag kunna utgå. För erhållande av inackorderingsbidrag bör målsman styrka, att barnet för sin skolgång varit inackorderat eller varit medlem av skolhushåll på annan plats, än där familjen är bosatt, t. ex. genom intyg av lärare vid den skola, i vilken barnet åtnjuter undervisning.

Inrättandet
av lotsbarn-
skolor.

Där barnantalet på en lots- eller fyrplats är så stort, att det för stat och kommun medför mindre kostnad att anordna skola än att lämna inackorderingsbidrag enligt förut föreslagna grunder, bör en skola komma till stånd. Det är emellertid av stor vikt, att ej endast en rent matematisk beräknings-

grund blir utslagsgivande, då det gäller frågan om skola skall upprättas eller ej, utan att tillbörlig hänsyn toges till de fördelar för barnens uppfostran, som vistelsen i hemmet under skoltiden medför. Det torde därför i allmänhet vara fördelaktigt, att en skola kommer till stånd på en plats, även om det för stat och kommun skulle vara förenat med något större utgift att uppehålla skola än att lämna barnen inackorderingsbidrag. Lämpligt synes vara, att skola kommer till stånd på en plats, då i allmänhet 7 barn i skolåldern finnas där.

En skola, som inrättas för här ifrågavarande ändamål, bör till skolråd, kyrkostämma och övriga skolmyndigheter intaga samma ställning som övriga folkskolor, men den bör något kraftigare understödjas genom statsmedel än andra distriktens skolor. Upprättandet av skola på sådan plats, varom här är fråga, måste betraktas såsom en vanlig förändring i organisationen av vederbörande distrikts skolväsende och regleras genom ändring i gällande reglemente och beslut därom underställas vederbörande folkskolinspektör och domkapitel. Folkskolinspektör skall också vid granskning av statsbidragsrekvisition från skoldistrikt, i vilket under året lotsbarnskola upprättats, vitsorda den nyinrättade lärartjänstens behövlighet enligt därom stadgad föreskrift i gällande författning angående avlöning åt lärare vid folk- och småskolor samt statsbidrag till sådan avlöning. Den skolform, som skulle kunna komma i fråga på dessa platser med deras ringa barnantal, kan näppeligen vara annan än en mindre folkskola av första D-formen i gällande undervisningsplan den 31 oktober 1919.

Det för en kommun mest betungande, då det gäller upprättande av en ny skola, är anskaffandet av skollokal och bostad åt lärare. Erfordras för anskaffande härav nybyggnad, komma de skoldistrikt, som bära inrätta skola endast för lots- och fyrpersonalens barn, att åsamkas en betydande kostnad för dessa barns undervisning. Såsom skollokaler hava hittills på ifrågavarande platser använts lediga bostadsutrymmen i statens byggnader. Styrelserna utgå ifrån att nämnda lokaler alltjämt må kunna ställas till förfogande och att vid förestående byggnad för statens räkning på någon av de ifrågavarande platserna hänsyn toges till behov av skollokal och lärarinnebostad. För den skull föreslå styrelserna, att staten bidrager till dessa skolor, förutom genom statsbidrag till lärarnas avlöning efter därom stadgade grunder, även genom att tillhandahålla skollokal och lärarinnebostad. På de platser, där tjänlig bostad i enlighet med bestämmelserna i boställsordningen för lärarpersonalen vid folk- och småskolor den 18 september 1918 ej kan beredas, torde skäligen ersättning för bristande förmån tills vidare kunna givas.

Men även om genom statens försorg skollokal och lärarinnebostad tillhandahölls, skulle skoldistriktet med all säkerhet få vidkännas en väsentligt större kostnad för undervisningen åt lots- och fyrpersonalens skolpliktiga barn än för distriktets övriga skolbarn. Det synes därför lämpligt, att dessa skolor erhöles ett ännu kraftigare understöd, t. ex. därigenom att erforderligt bränsle tillhandahölls och bekostades av lotsstyrelsen. Härför talar också den omständigheten, att de platser, som kunna komma i fråga för skolor av denna art, oftast äro avlägset belägna, mången gång på öar långt från fastlandet. Det blir under sådana förhållanden ofta svårt för skoldistriktet att transportera erforderlig ved till dessa platser. Då statsverket lämnar bidrag till uppvärmning av vaktrummen å lotsplatserna och bekostar ved till personalen vid fyrplatserna, torde det ej erbjuda några svårigheter, om bränsle genom statens försorg anskaffades även för skolorna å dessa platser.

Kostnads-
beräkning.

Kostnaderna för den föreslagna organisationen beräknas av ämbetsverken på följande sätt.

Utgifterna för en lotsbarnskola skulle bli ungefär följande:

Avlöning åt lärarinna (högsta lönegraden)	kronor 1,650: —
Ersättning för bostadsförmån	» 150: —
Ved till skola och lärarbostad	» 300: —
Städning och eldning av skola	» 150: —
Undervisningsmateriell och diverse utgifter	» 150: —
	<hr/>
	Summa kronor 2,400: —

Av dessa utgifter skulle skoldistriktet betala: bidrag till lärarlönen 120 kronor, städning och eldning 150 kronor samt undervisningsmateriell och diverse utgifter 150 kronor eller sammanlagt 420 kronor. Övriga utgifter, sammanlagt 1,980 kronor, skulle gäldas av staten, som därjämte skulle lämna skollokal och eventuellt även lärarbostad. Nämnade belopp minskas med respektive 150, 300 och 450 kronor, därest lärarinna åtnjuter avlöning i lägre lönegrad än den högsta.

Enligt av ämbetsverken verkställd beräkning kan antalet lotsbarnskolor, som enligt förut angivna grunder lämpligen böra vara inrättade, uppskattas till 7; kostnaden för staten för dessa skulle då uppgå till 13,860 kronor för år. Antalet barn, för vilka inackorderingsbidrag av statsmedel skulle behöva utgå, beräknas till 120; efter ett årligt maximibelopp av 288 kronor $\left(\frac{9}{10} \cdot 8 \cdot 40\right)$ erfordras härför i statsanslag tillhopa 34,560 kronor. Hela årliga kostnaden för staten för undervisningen skulle sålunda uppgå till 48,420 kronor. Då emellertid statsbidrag till lärarinnornas avlöning borde utgå ur anslaget till avlöning åt lärare vid folkskolor, skulle för undervisningen av lots- och fyrapersonalens barn krävas ett särskilt anslag av högst 37,710 kronor. Med hänsyn till att vid de gjorda beräkningarna upptagits maximala, föreslås ämbetsverken ett förslagsanslag för ändamålet å 36,000 kronor.

Från *lotsförbundet* och *fyrpersonalens förening* har inkommit en skrivelse i ärendet, däri hemställts om sådan ändring i ämbetsverkens förslag, att inackorderingsbidrag skulle utgå med ett belopp av 40 kronor för barn och månad under åtta månader oberoende av orten.

Statskontoret har den 16 oktober 1924 avgivit utlåtande i ärendet och därvid anfört följande:

Statskontoret har vid granskning av det utav lotsstyrelsen och skolöverstyrelsen framlagda förslaget, såvitt det faller inom området för statskontorets bedömande, funnit detsamma i huvudsak tillfredsställande. Sålunda måste själva den grundläggande principen för förslaget — att kommunernas allmänna plikt att sörja för skolundervisningen för barnen inom skoldistriktet även skall äga tillämpning på lots- och fyrapersonalens barn och att den inskränkning i berörda skyldighet, som hittills faktiskt ägt rum genom att

staten helt och hållet bekostat undervisningen av sistnämnda barn, således skall upphöra — anses välbetänt.

Mot den uppgjorda kostnadsberäkningen för organisationsförslagets genomförande synes ej heller något vara att erinra.

Beträffande frågan om vem som skall bestämma bidragets storlek, föreslå ämbetsverken vederbörande kyrkostämman efter förslag av skolrådet. Statskontoret, som utgår från att ett och samma bidragsbelopp skall gälla för hela skoldistriktet och att beloppet således icke skall prövas i det individuella fallet, vill emellertid ifrågasätta lämpligheten av att låta skoldistriktet avgöra en angelägenhet, i vilken det är avsett, att distriktet skall hava ett mycket ringa ekonomiskt intresse, under det att den ojämförligt största delen av kostnaden faller på statsverket. Det synes statskontoret kunna tänkas, att åt vederbörande folkskolinspektör, vilken enligt förslaget skall bestämma, i vilka fall bidraget skall utgå, också inrymdes befogenhet att bestämma storleken av det inom distriktet utgående bidraget. Härigenom skulle måhända en mera objektiv prövning av ärendet vinnas.

Vidkommande statens bidrag till de nya kommunala skolorna innebär förslaget visserligen en ganska väsentlig utsträckning av statens vanliga bidrag till det kommunala skolväsendet, men torde i stort sett kunna anses motiverat av de säregna och för skoldistriktet väl i allmänhet särskilt kostsamma förhållanden, under vilka ifrågasatt skolor måste organiseras. Vad beträffar den viktigaste posten, tillhandahållande av skollokal och lärarinnebostad, vill statskontoret dessutom erinra, att förslag föreligger om statsbidrag för sådant ändamål till högst betydande belopp till alla landsortskommuner med ett visst minimiskattetryck. Statskontoret har således intet att i huvudsak erinra mot förslaget i denna del. Endast beträffande statens andel i inackorderingsavgiften synes det med skäl kunna ifrågasättas, om icke denna är för högt tilltagen. Ämbetsverken hava till stöd för den föreslagna fördelningen med en tiondel på kommunen och nio tiondelar på statsverket åberopat, att motsvarande och till och med för kommunerna något gynnsammare proportion tillämpas i avseende å avlöningen till lärarna. Statskontoret vill emellertid framhålla, att omsorgen om att de skolpliktiga barnen beredas ekonomisk möjlighet att också bevista skolan synes vara en kommunal angelägenhet av helt annan och mera utpräglad art än läraravlöningen, och statskontoret kan icke finna, att billigheten skulle trädas för nära, om bidraget fördelades med t. ex. en femtedel på kommunen och fyra femtedelar på staten. Någon alltför stor praktisk betydelse för statsverket har ju saken icke, då skillnaden mellan de beräknade maximibeloppen, som i ena eller andra fallet skulle drabba staten, utgör det jämförelsevis obetydliga beloppet av 3,840 kronor, men med hänsyn till det alltmåra framträdande spörsmålet om förhållandet mellan statens och kommunernas ekonomiska ansvarighet för folkskoleväsendet synes frågan icke sakna en viss principiell betydelse.

Lotsstyrelsen och skolöverstyrelsen synas mig på ett övertygande sätt hava uppvisat bristerna i den nuvarande organisationen av lotsbarnundervisningen. Jämväl riksdagen har haft uppmärksamheten riktad på hithörande spörsmål. Vid 1924 års riksdag väcktes motion om omorganisation av lotsbarnskolorna i anslutning till det av omförmålda ämbetsverk utarbetade förslaget i ämnet. I anledning härav yttrade riksdagen i skrivelse den 9 april 1924, nr 10 A, punkt 11:o:

Departementsschefen.

Vad berörda motion beträffar har riksdagen visserligen, i likhet med vad däri framhålles, ansett, att lotsbarnskolorna i sin nuvarande anordning måste betraktas såsom mindre tillfredsställande, och synes det riksdagen, som funnit syftet med motionen behjärtansvärt, i hög grad önskvärt, att en omorganisation av skolundervisningen för lots- och fyrpersonalens barn snarast möjligt kommer till stånd. Då emellertid frågan är av rätt invecklad beskaffenhet, har det icke synts riksdagen tillrädligt att på grundval av enskild motion vidtaga åtgärder i saken, utan torde frågan först efter närmare utredning av Kungl. Maj:t böra underställas riksdagens prövning.

Det av lotsstyrelsen och skolöverstyrelsen framlagda förslaget innebär, att skolundervisningen åt lots- och fyrpersonalens barn i princip likställes med annan folkskolundervisning. Det skulle således icke längre tillkomma staten att ordna förstnämnda undervisning utan detta skulle åligga vederbörande skoldistrikt, som dock härför skulle erhålla statsbidrag i större utsträckning än för undervisning åt övriga barn. Något extra bidrag från lotsverkets sida till kommunal skola, där ifrågavarande barn undervisas, skulle icke mera ifrågakomma. Särskild skola för sådana barn skulle av skoldistriktet upprättas å plats, där ett relativt stort antal barn, sju eller därutöver, vore bosatta eller eljest omständigheterna kunde anses påkalla särskild skolas inrättande. Dylig skola skulle lyda under de vanliga skolmyndigheterna. Kostnaden för sådan skola, i regel anordnad som mindre folkskola av första D-formen, skulle delas mellan staten och skoldistriktet, varvid staten skulle lämna, förutom bidrag enligt gällande bestämmelser till lärarens avlöning, skollokal med nödigt bränsle samt enligt bestämmelserna i gällande boställsordning för lärarpersonalen vid folk- och småskolor bostad åt läraren jämte bränsle eller ersättning därför. Skoldistriktet skulle således betala vanligt bidrag till lärarlönen samt bekosta städning och eldning av skollokalen ävensom undervisningsmateriell. Om barn på grund av längden eller beskaffenheten i övrigt av vägen till skolan icke lämpligen kunde under skoltiden vistas i hemmet, skulle utgå särskilt inackorderingsbidrag eller bidrag för hållande av skolhushåll. Vederbörande folkskolinspektör skulle efter samråd med lotskaptenen inom distriktet bestämma, när sådant bidrag finge utgå. Bidrag skulle utgå med lägst 20 och högst 40 kronor för månad och till beloppet bestämmas av kyrkostämman efter förslag av skolrådet.

Av det till inackordering utgående beloppet skulle staten betala $\frac{9}{10}$ och skoldistriktet $\frac{1}{10}$. För barn, som åtnjöte undervisning i folk- eller fortsättningskola, skulle statsbidraget utgå, så länge barnet tillhörde skolan. För barn, som undervisades i annan skola, skulle bidraget utgå från och med höstterminen det år, barnet fyllde 7 år, till och med vårterminen det år, det fyllde 13 år.

Ett genomförande av förslaget synes komma att undanröja de obestridda svagheter i den nuvarande organisationen och skapa möjlighet för en förbättrad undervisning åt barnen till ifrågavarande befattningshavare. Mot de föreslagna närmare grunderna för denna undervisnings anordnande

har jag i stort sett intet att erinra. Då de speciella anordningar i undervisningshänseende, som krävas för den ifrågavarande kategorien av skolpliktiga barn, äro betingade av nödvändigheten att tillgodose ett allmänt intresse, lots- och fyrväsendet, om vilket staten har omvårdnad, synes det vara skäligt, att staten i större utsträckning lämnar bidrag till undervisningen åt nämnda barn än till undervisning åt övriga barn. Det förefaller mig, som om skolöverstyrelsen och lotsstyrelsen med beaktande härav skulle hava på ett lämpligt sätt avvägt statens och kommunernas respektive anparter i kostnaden för denna undervisning.

Jag kan följaktligen icke godkänna den av statskontoret framställda anmärkningen mot fördelningen mellan staten och vederbörande skoldistrikt av kostnaderna för inackorderingsbidragen. På en punkt i detaljutformningen av förslaget har jag dock en erinran att göra; den gäller sättet för bestämmande av inackorderingsbidragens storlek, vilket enligt skolöverstyrelsen och lotsstyrelsen borde ske av kyrkostämman efter förslag av skolrådet. Jag anser, att beslutanderätten i detta fall bör, liksom beträffande frågan, när inackorderingsbidrag skall utgå, tillkomma vederbörande folkskolinspektör efter samråd med lotskaptenen inom distriktet.

Personalorganisationernas hemställan, att inackorderingsbidrag skulle utgå med 40 kronor för barn och månad under åtta månader oberoende av ort, anser jag mig icke kunna tillstyrka. Förhållandena torde å olika orter vara av så olika natur, att möjlighet bör finnas att inom vissa gränser fastställa olika belopp för bidraget.

Jag tillstyrker således, att det av lotsstyrelsen och skolöverstyrelsen utarbetade förslaget till grunder för skolundervisning åt lots- och fyrapersonalens barn förelägges riksdagen. Av riksdagen torde även böra utverkas rätt för Kungl. Maj:t att meddela de närmare föreskrifter, som för tillämpningen av dessa grunder bliva erforderliga.

Den årliga kostnaden för ett genomförande av förslaget har av ämbetsverken beräknats till högst 48,420 kronor. Från detta belopp borde emellertid dragas vad som åtgår i statsbidrag för lärarpersonal vid de för lots- och fyrapersonalens barn särskilt upprättade skolorna. Denna utgift, uppskattad till 10,710 kronor, skulle nämligen bestridas från anslaget till avlöning åt lärare vid folkskolor. Det särskilda anslaget för undervisning åt nämnda barn skulle således uppgå till högst 37,710 kronor, varför ämbetsverken, som i sina beräkningar utgått från maximibelopp, hemställa om beviljande av ett förslagsanslag för ändamålet av 36,000 kronor. Denna anslagsberäkning föranleder ingen erinran från min sida.

Såsom jag förut nämnt, ingår nu i det under tionde huvudtiteln uppförda ordinarie förslagsanslaget till lots- och fyrrättningen ett belopp å 19,000 kronor till lotsverkets undervisningsanstalter. Genomförandet av det av mig nu förordade förslaget skulle alltså i själva verket medföra en kostnadsökning av omkring 27,700 kronor. Berörda anslagsbelopp under tionde

huvudtiteln skulle hädanefter icke behövas. Chefen för handelsdepartementet har också, såsom jag torde få erinra, gjort framställning om förslag till riksdagen att minska förslagsanslaget till lots- och fyrinrättningen med detta belopp, 19,000 kronor. Under åttonde huvudtiteln torde däremot böra för ifrågavarande ändamål uppföras ett nytt ordinarie förslagsanslag å 36,000 kronor. Vad angår beteckningen å detta anslag synes mig den föreslagna: »Skolundervisning å lots- och fyrpersonalens barn» icke fullt lämplig, då en del av kostnaderna för berörda undervisning skulle bestridas jämväl av annat anslag. Jag vill för min del föreslå rubriken: Bidrag till vissa kostnader för skolundervisning å lots- och fyrpersonalens barn.

Någon ökning av förslagsanslaget till avlöning å lärare vid folkskolor torde den ovan angivna merutgiften å 10,710 kronor icke behöva föranleda.

Under återopande av vad jag sålunda anfört, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att

dels godkänna följande grunder ifråga om undervisningen å lots- och fyrpersonalens barn, med rätt för Kungl. Maj:t att meddela de närmare föreskrifter, som för tillämpningen av sagda grunder må befinnas erforderliga:

1) Lots- och fyrpersonalens barn åtnjuta undervisning i de allmänna skolor, som tillhöra de skoldistrikt, inom vilka de äro bosatta. Där antalet barn eller andra förhållanden sådant påkalla, upprättar skoldistriktet särskild till vederbörande lots- eller fyrplats förlagd skola.

2) Där på grund av skolvägarnas längd eller beskaffenhet i övrigt barnen icke lämpligen kunna under skoltiden kvarbo i hemmet, utgår bidrag till inackordering eller till hållande av skolhushåll.

3) För sådan särskild skola, som, på sätt under punkt 1 sagts, upprättats på lots- eller fyrplats, tillhandahåller staten lokaler med nödigt bränsle.

4) Till lärarens avlöning skall utgå bidrag enligt de bestämmelser, som för avlöning och statsbidrag till lärare vid folk- och småskolor äro eller varda fastställda. Därjämte tillhandahåller staten vederbörande lärare bostad med bränsle eller ersättning därför enligt bestämmelserna i gällande boställsordning för lärarpersonalen vid folk- och småskolor.

5) Det under punkt 2 omförmälda inackorderingsbidrag eller bidrag för skolhushåll utgår efter ortens pris med lägst 20 och högst 40 kronor per barn och månad. Till nämnda belopp bidrager staten med $\frac{9}{10}$; återstoden gäldas av vederbörande skoldistrikt. För barn, som åtnjuta undervisning i folkskola eller fortsättningsskola, må statsbidrag till in-

ackordering eller hållande av skolhushåll utgå, så länge det tillhör sådan skola. För barn, som undervisas i annan skola än ovan nämnda, må dylikt bidrag utgå från och med höstterminen det år, barnet fyller 7 år, till och med vårterminen det år, det fyller 13 år;

dels ock i riksstaten å åttonde huvudtiteln, huvudavdelningen I. Folkundervisningen, underavdelningen Folkskolor samt rubriken: Bidrag till vissa kostnader för skolundervisning åt lots- och fyrpersonalens barn uppföra ett *ordinarie* förslagsanslag å 36,000 kronor.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen behagar Hans Maj:t Konungen lämna bifall ävensom förordna, att proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

E. Mewling.
